

Golo Mann

Življenje študenta Raimunda

O rešite mi uganko življenja,
mučno prastaro uganko,
povejte mi, kaj je človek?
Od kod je prišel?
Kam gre?
Kdo biva tam zgoraj na zlatih zvezdah?!

Heinrich Heine

Ni dosti tega, kar želimo povedati o življenju študenta Raimunda; saj je bilo vse že tolikokrat povedano, sládko in trpko, o upanju in odrekanju, o ponosu in častihlepju, o ljubezni, zavisti in užitku, o posmehu in obupu – kaj vse se godi v mladi obteženi duši? Pravzaprav smo hoteli poročati le o Raimundovi smrti in o tem, kar je bilo pred njo. Pokazalo se bo, da obstaja muka, ki je hujša od vsake druge, vroča in vročična, brez sladkobe in užitka, najhujše na zemlji. Morda je bil študent Raimund edini, ki jo je moral v celoti doživeti, morda je bil edini, ki jo je poznal. Zdaj je mrtev – hitro k stvari!

I

Velika stenska ura je tiktakala glasneje kot podnevi, v sobi, kjer je v postelji ležal mali Raimund. Ni je imel rad, te stare otroške ure, z obrazom coprnice pod modro ruto. Kadar se je ob večerih plazil po hodniku v sobo, da bi smuknil pod odejo, je pogosto bíla, tako od daleč, vprašujoče in posmehljivo, včasih tudi grozeče, tako da se je bilo v postelji, dokler se ni uho navadilo zvoka, dobro povsem skriti. Nato se je mali Raimund zleknil na bok, zaprl oči, glavo naslonil na eno roko ter se prepustil ničū. Le kaj je videl? Številne črne pike so se zgoščale v temno morje, šumeča, majava

gmota, ki ga je obdajala z vseh strani, je butala ob njegove možgane in jih omamljala, dokler ni zaspal. Raimund je to dobro poznal, temu je pravil neskončnost; napadala ga je in ga navdajala s strahom. Zakaj je bilo treba vedno gledati, zakaj si oči in glava nikoli niso mogle spočiti od večnega gledanja? Včasih, ko je že napol spal, se je v prostoru pojavilo še nekaj, kot nekakšen prst ali medla lučka, ter urno priplavalo tik pred njegove oči, kjer je ostro švigalo sem in tja, dokler ni spet izginilo. Raimund je nato spal globoko in zdravo in se prebudil v jutru, razveselil se je dneva, rad je jedel in pil in se igral, kajti bil je vesel in živahen fant, na sploh. Toda nekoč se ga je ta šumeči nič, ta zveneči mir polotil tako močno, da se je v duši prestrašil, pobegnil je iz postelje in sobe, da bi slišal glasove še budnega brata in sestre. Na stopnicah se je domislil: si je mogoče predstavljati, kaj bi bilo, ko ne bi bilo ničesar? Ne le nas, nobene Zemlje, nobenih zvezd, sploh nobenega prostora, časa, sveta, preprosto ničesar? Tega si ni mogel predstavljati, toda misel na to se mu je zdela grozljiva.

Petnajst let je bilo mlademu Raimundu, ko je imel za sabo že dosti, veselja in razburjenj. Odraščal je v vaški šoli, v lepem starem poslopju, ki je ležalo na strmi vzpetini; Raimundovi tovariši so bili zelo različni, toda večinoma veseli, pa tudi nadarjeni. Kadar so metali kopje ali tekli za stavo, je Raimund stal nekoliko ob strani ter pogosto sitno gledal. Kljub temu je imel na marsikoga velik vpliv, kajti bil je bistrejši in pametnejši; občudovali so posmeh in pesimizem, ki ga je večkrat kazal, in bili počaščeni, kadar je bil prijazen; znal je biti tudi zelo dober, še posebno kadar je imel koga rad. Njegovo častihlepje je vzbujalo strah. Pri dvanajstih letih je zagrešil tatvino večjega obsega. Pri devetih se mu je verouk zazdel trapast, pri desetih se je označil za ateista in pri enajstih resnično ni bil dosti manj kot to, toda sanjarsko je častil nekaj junakov iz zgodovine. Pri petnajstih je začel končno temeljito razmišljati, včasih je delal opazke, ki so njegove tovariše spravljale v osuplost in smeh. Rad da bi vedel, je dejal Raimund po uri fizike, z glasom, v katerem sta se srečala strah in ironija, kako more ta veleumni doktor tako odurno premetavati številke; dvanajst bilijonov svetlobnih let naj bi bila oddaljena Andromedina meglica, to naj bi bilo natančno izračunano; toda sam da si jemlje pravico, da temu ne verjame. Tudi opazka, da nekje po prostoru letajo telesa, na katerih da je skoraj tako kot na Zemlji, naj bi dala pošteno misliti.

“Ti gospodje ne poznajo nobenega dostojanstva,” je dejal Raimund, “rad bi vedel, kaj se godi v njihovih glavah. Po zvezdah plezajo, kot da bi merili naše igrišče za golf. Astronomija je kvarna, vse astronome bi morali postreliti.”

Da tega nikakor ne more razumeti, je menil, medtem ko je na svoj veliki nos zoprn naslonil prst, mali, mršavi Žid s skodranimi lasmi in s smešno kozjo bradico, najboljši v Raimundovem razredu, kaj da pomaga nojevska politika? Na nebu naj ne bi bilo nobenega pojava, ki ga pred tem ne bi mogli natančno izračunati. Na skorajda čudovit način naj bi se vse ujemalo z nauki, na katerih počiva znanost.

Nekdo drug, bil je Ludwig v svojem tirolskem jopiču in jahalnih hlačah, je dejal z vsiljivim in samovšečnim glasom: "Da na Marsu prebivajo ljudje, sem prepričan. Zakaj smo tako neumni in se imamo za tako pomembne, da nočemo sprevideti, da živa bitja obstajajo tudi na drugih zvezdah, da vsekakor lahko obstajajo. In tisto s kanali na Marsu drži; o tem sem pred kratkim bral v *Turinških novicah*."

Govorca, ki je posmehljivo našobil usta, je Raimund ošinil z jeznim pogledom. "Ampak, kakšen smisel ima potem življenje," je povzdignil glas, ki se je tresel od razburjenja, "zakaj potem živimo, zakaj delamo, zakaj upamo? Kaj se Mars tiče nas? Tudi če odmislimo, da ni dokazano nič od tega, iz česar izhajate, saj vendar čutimo, da smo v središču. Če je tvoj nazor navsezadnje negativen in zanikovalen, zakaj potem letaš vse dni naokrog s pesmimi barona Blomberga, za katere iz gole nečimrnosti trdiš, da so največje, kar je bilo kdajkoli spesnjenih? V Boga seveda tudi ne verjameš, pivo pa rad piješ, kaj?" Nekaj Božjega, kot se gotovo razodeva v umetnosti, to da lahko mirno sprejmemo, je dejal Ludwig; da pa se to Božje zabava tako, da po vesolju preklada neke prahce, na to da ne more pristati.

"Tudi jaz bi morda nekaj pripomnil," se je v pogovor vmešal Oskar, skromni sin vladnega svetnika; Raimunda je častil ter ga imel brezmejno rad in mu zato tudi rad ugovarjal. "S stališča prebivalstvene politike je namreč skrajno pomembno vprašanje, ali lahko pridemo do bližnjih zvezd in ali lahko izkoriščamo njihove produkte. Da bo Zemlja za nas kmalu premajhna, je dejstvo. Prav zate," – govoril je Raimundu – "in ob tvojem vnetem pacifizmu bi morala biti ta misel nujna. Če svojega števila ne smemo zniževati v vojnah, bomo morali prej ko slej zavzeti kakšno zvezdo." – "Potem pa se kar pri priči zapelji gor," je vzkliknil Raimund, "prosim, ne bomo te pogrešali! Na Siriju znaša vročina baje šest milijonov stopinj. Gotovo se boš kmalu navadil na klimo."

Nekdo, bog ve zakaj, je nenadoma dejal: "Mislím, da se ima Raimund za Metuzalema, ki mora večno živeti." Drugi so se začeli smejati in kričati: "Raimund je Metuzalem, večni Metuzalem!" Raimund je prebledel; za trenutek se mu je zazdelo, da čuti v tem, kar so kričali, resnico. Iz njegovih oči sta sevala jeza in strah. "Nehajte že, prosim!" je vzkliknil in

jadrno odhitel ven, navzdol po lesenih stopnicah, ki so škripale pod njim, na prosto. Grad je bil zgrajen tik ob pobočju, na katero se je prislanjal park s številnimi strmimi potmi. Nato so prišle gosto zaraščene hoste in nato široka, bogata dolina s polji, majhnimi griči in zašiljenimi zvoniki. Počasi, sopihajoče se je vlekel tja staromoden vlakec; dim se je izgubljal na nebu, ki je bilo povsem modro in brez oblčka, kakor tako pogosto tu. Sonce je zahajalo. Raimund ni šel dol, temveč mimo športnih igrišč, kjer se je vselej razlegal vesel, živahen hrup, skozi vas in nato po robu hriba. Razgled je bil resnično zelo lep.

Ampak, kaj je bilo to, kar so pravkar rekli? Moj bog, kakšna neumnost, zaradi katere se je moral tako prestrašiti! Toda lahko mu ni bilo, v primerjavi z njimi, to je bilo gotovo. Zakaj jih ni prav nič skrbelo, to, kar je njega tako mučilo? Očitno ga sploh niso razumeli. Je bil drugačen od njih, bolj problematičen? Zdelo se je tako. Tako sam je bil in tako malo je užival življenje. In veliko preveč je tuhtal. Tudi med počitnicami je bil sam, starejša brat in sestra sta bila v poklicu, oče se je ukvarjal zgolj z lastnimi stvarmi. Nobene pomoči ni bilo, nobenega razumevanja, nobenega nasveta. Le komu naj bi zaupal skrbi? Pogoltnil jih je in pustil, da sta rasla in rasla, dvom in divji strah. Prevečkrat je moral misliti na dvojne zvezde, ki so se ujele, se vrtele, vrtele in se tudi v večnosti niso odtrgale ena od druge. In nepredstavljivo velika sonca so si ujela planetne sisteme, goltala so zvezde norih razsežnosti; vroče, strašne, neznanske tragedije v prostoru, kaj so bile zvezde stalnice za hudobne zmaje. In vse to zgolj zaradi Zemlje, zaradi ljudi?

Nekaj časa je hodil po gozdu, nato pa stopil v tako imenovani sanjski domek, majhno kapniško jamo, na katero se je pripenjala polica, podobna pomolu. Tu se je nutil čudovit razgled, daleč po dolini, vse do turinških hribov. Raimund je stopil do strmega skalnega brezna, se z obema rokama naslonil na ograjo in se zastrmel navzdol. Bi zelo bolelo? Zdramil ga je krepak udarec po ramenu: "O, poglej, no, Raimundek," je dejal nekdo s prijetnim, tihim glasom in s kančkom tujega naglasa, "kaj pa počneš, mar moraš spet tako bridko premišljevati?" Ko je vprašani prepoznal glas, se je hitro obrnil; obšlo ga je veselo čustvo, bil je Jerome, njegov dobri prijatelj, ki mu je dal, kar je mogel dati dobrote, kar je mogel dati ljubezni. 'Spet je prišel v pravem trenutku, moj dobri duh,' je pomislil Raimund. Kako pogosto si je pred oči priklical Jeromovo podobo, kadar je grozilo, da bo obupal, kadar ni v svojem obstoju, v svojem življenju našel nobenega smisla več. Tedaj je iskal oporo v misli, da obstajajo tudi ljudje, ki so povsem srečni. Boleče se je nasmehnil.

“Na sprehode jemlješ knjigo?” je vprašal. “Ja,” je odvrnil Jerome, “no, samo ponovitvene vaje iz zgodovine so, za gospoda Röseja. To je moja najnovejša metoda, zdaj je treba izkoristiti vsako minuto. Prihodnji teden je izpit. Zdaj znam vse cesarje, od Karakale do Avgustula, z datumi in ministri, kolikor obstajajo. Pravzaprav bi me lahko izprašal.” Jerome je nosil rjavo šolsko uniformo, ki mu je lepo pristajala in ki je kolena puščala prosta; njegov obraz je bil imenitno resen, skorajda slovesen, pa tudi vesel, čudovito simetričen, črnih oči prijaznega sijaja; Raimundu se še nikoli ni zdel tako dober in lep. “Zakaj pa ne,” je dejal. Zapustila sta strmino, se povzpela na desno v gozd, do vaške ceste, šla skupaj mimo polja, proti modremu nebu. Raimund je še vedno razmišljal, toda smehljaje, srečen in varen.

Nekega jutra v času počitnic se je Raimund zbudil z občutkom, da je sanjal nekaj, česar po strašnosti ni bilo mogoče preseči, poslednji gnus, večno trpljenje. Kaj je bilo to, ni več vedel, ali pa vendarle, nečesa se je spominjal. Mar se mu ni vse okrog njega začelo smejati, potem ko ga je zadela usoda, večna usoda? Je moral en sam človek, potem ko so vsi drugi izginili v Nič, iz katerega so prišli, potem ko so postali del blaženosti, še naprej trpeti vse muke? To je bila torej njegova usoda, zato se je vedno počutil, kot da je v središču pozornosti, zato je vedno razmišljal drugače od drugih, ki so se zdaj, ker ga je zadelo, glasno smejali.

Zakričal je še: “Milost, milost, milost,” toda zdaj je že ležal v večnosti, na dolgi kladi, na kozlu, gol v nepremični, vroči, brezčasni, brezvetrni večnosti. Prišel je mož, v usnjenem jopiču in pumparicah, in rekel: “No, pa sem spet tu.” – “Ja,” je dejal Raimund. “Ko bi prišel prihodnje leto, bi še vedno prišel prav,” je rekel mož in odšel. Nato je nekaj zašumelo, kot da bi nekdo pretrgal kos papirja, sikajoče in vroče, in Večni na kladi, ki je bil on sam, je dejal: “O, jaz ubogi Raimund!” Nato je spet prišel mož in šlo je od začetka, vedno od začetka. Ne do sodnega dne, ta je bil že mimo. Usmiljenja ni bilo, kajti Bog je izginil z ljudmi, vesel, ker je to zdaj nosil nekdo drug. Kje je potekalo mučenje, je obstajal še en prostor? Prišel je mož, povedal svoj izrek in odšel, kos papirja se je strgal, sikajoče in vroče, o, jaz ubogi Raimund! Prišel je mož, povedal svoj izrek in odšel. – Naslednje jutro se je sanjavec zbudil ves prepoten in z ranjenimi živci. Čez nekaj dni se mu je podobno zgodilo v budnem stanju, pri belem dnevu. Spet je pripotoval v šolo, spet med vesele, srečne tovariše, da bi pozabil na muke, je sodeloval v njihovih igrah in razburjenjih. Zadelo ga je pri verouku, kakor strahoten vbod v možgane. Pred tem je bilo razburjenje, vikar je govoril o ugankah v naravi, toda na površen, ciničen način. Bil je domišljjav, nesimpatičen moški, z dolgimi belimi nohti in s hladnim,

lepo negovanim, ženskim obrazom. Nenadoma se je zasmel in pogledal Raimunda, da bi tudi njega pripravil do smeha, morda. Toda v tem so se godile strašne reči. Pogledal je tovariše, ki so naenkrat vsi začeli izginjati pred njegovimi očmi, medtem ko se je zdelo, da se odvrtno smeji. Misli so prihajale in odhajale z veliko naglico. Prešinilo ga je kakor blisk, ves svet je bil videz, prevara, utvara. Samo jaz sem. In zdaj se bo spet začelo. Pred njim so vstajale sanje. Obvladal se je, na široko odprl oči ter potrkal po mizi, katere materialni obstoj se je zdel neizpodbiten. Toda uro je preživel v strahu, da se utegne vrniti.

“Zdaj vem, kaj je norost, to je norost,” je pomislil. Ko je bil sam, je zajokal. Na pomoč je priklical vse, svoje častihlepje, svoje prijateljstvo, svoje veselje do glasbe in lepih pesmi, samo da mu ne bi bilo treba misliti na to. Kakor vitez se je vso noč boril z večnimi ugankami, kakor gorjače so udarjale po njem, povsod jih je videl, povsod so ga zadevale. Raimund je vedel, da gre za poslednje. Ne za težko razumljivo trpljenje, ne za estetsko vprašanje, temveč za življenje in smrt, za norost. Sredi noči je vstal in si pripravil mrzlo kopel. Zjutraj se je obvladal, se bled pojavil pri zajtrku, tako da so ga vprašali, ali je bolan. Toda v naslednjih dneh je pogosto prišlo in Raimund se je branil kot junak, kajti oklepal se je življenja in hotel še daleč priti. Izogibal se je vsakršnih razburjenj. Kadar so se videle zvezde, si ni nikoli drznil pogledati v nebo; tedaj je navadno nosil velik klobuk. Toda mar se ni tudi podnevi zavedal neskončnega prostora nad sabo, pod sabo? Kaj je bil svet? Je bil morda že greh, če si se rodil, je bilo življenje večno trpljenje? So se tudi drugi počutili tako kot on? Ah, kako lepo je bilo, ko mu še ni bilo treba razmišljati. O Bog, o Bog, le kaj je pomenilo vse to? Kako nepredstavljen in grozljiv je bil že samo strah pred večno pogubo. Pravzaprav človeku ne škodi nič, kar je časno: grozo lahko vzbudi le brezčasnost. Naj me za deset milijonov let vržejo v vrelo olje; to bom prenesel, toda večno, večno!

Pozneje je bilo z Raimundom bolje. Prišli so pomlad in novi prijatelji; srečni meseci. Tudi tako lepo je bilo, tam, kjer je smel živeti! S tem, kar ga je mučilo, je opravil pri sebi; nihče ni vedel za to; preveč ponosen je bil in preveč plah. Rad je imel glasbo in šport, bil je najboljši tekač na šoli. Ah, morda bi bilo lahko še vse dobro, toda preveč je planilo nanj. Tudi otožnost in melanholija najedata moč. In Raimund je bil otožen in nagnjen k melanholiji, še zlasti, kadar je bil sam in je razmišljal o minulih časih. Prišlo je poletje, zdaj so se ob večerih igrali na travi, in ko se je začelo mračiti, so se v dvoje izgubljali v gozdovih.

“Tamle gresta Gunter in Ludwig, skupaj, kot ponavadi,” je dejal Raimund. “Sodita skupaj. Najbrž si izmenjujeta spomine na selivce². Neumnost

prvega lahko preseže le samovšečnost drugega.” Jerome je gledal v drugo smer. “Tisto tamle bi bila lahko lepa Lizi, fanta pa ne prepoznam.” – “Gunter je bil enkrat namreč v mladinskem gibanju,” je rekel Raimund, “pogosto mi je pravil o tem, o izletu na Švedsko. Vodič, nomarh ali kako mu že pravijo, ga je imel očitno več kot samo rad – razumeš? In potem je bil špetir z gospodom papanom; oh, neumni, trapasti, klavrni adonis! Tako lepo sva se lani igrala prijateljstvo, tukaj v tem gozdu, občasno. Potem mi je dal svojo vlažno dlan in na široko odprl oči, vdano in histerično, kakor se je naučil, v mladinskem gibanju. Ko bi le večkrat zamenjal srajco. Da bova večno prijatelja, je rekel, tako kot se je to ohranilo od starih Grkov. Helenski mladenič s prekratkimi rokavi. Z igranjem klavirja in s svojimi risbami je zganjal strašen cirkus, ampak za tem ni nič, čisto nič. Seveda bi se rad v celoti zrasel z naravo, odvrtni komedijant! In jaz sem bil tako dober z njim!”

Jerome je vedel, da je imel Raimund tega, ki ga je zdaj tako zaničeval, nekoč zelo rad. Do preobrata je prišlo kar na lepem. In zdaj si je sovražno in maščevalno prizadeval, da bi ga v šoli napravil nepriljubljenega in da bi ga osamil. Takšen je bil Raimund. “Ampak, kako to, da si bil prej z njim v tako dobrih odnosih?” je vprašal Jerome. “Njegove napake si očitno spoznal zelo iznenada.” – “Seveda sem jih vedno slutil,” je vneto odvrnil Raimund. “Toda človek rabi nekaj takega, vsaj jaz. Sicer pa ne misli, da je moja lastnost, da se tako hitro spreobrnem.” Zdaj se je nasmehnil Jerome. “Ne, ne, tega se ne bojim,” je dejal. Redko sta govorila o čem lepšem.

Nato je prišla jesen; zdaj je bil čas velikih vojaških iger, ki so Raimunda vedno tako pomirjale; tudi krompir je bilo treba pobrati; veter je žvižgal v stari grad, in na skrivaj so že kurili. Medtem ko so drugi pozimi smučali, je Raimund gazil po snegu ali bral časopise; ob večerih je kuhal čaj in obiskovali so ga prijatelji, rad se je družil. In potem, zadnji večer pred božičnimi počitnicami, je prišla velika gledališka predstava, za katero so že dolgo vadili. Vsi so radi igrali in nekateri tudi dobro, toda nihče tako strastno kot Raimund, ki je bil v glavnem tudi pobudnik. Pri igri ga je marsikaj osrečevalo. Tu je bila priložnost, da se razživi, da z junaškimi, ponosnimi ali bridkimi besedami nekoga drugega oznani svoj lastni ponos, svoje lastno trpljenje. Kako lepo je bilo, ko je Kralj Filip “pomenljivo” dejal: “Jaz sem sam.”³ Kako omamno divje razburjenje, v katero se je prestavil kot Shylock, tako da je potem z vročino obležal v postelji.

Raimund je imel rad tudi položaj, ki ga je užival v teh dneh, to osrednjo vlogo, ki mu je družba na dolgi rok ni priznavala in ki mu je tudi življenje skoraj nikoli ni bilo voljno priznati, rad je imel, ko ga je vse opazovalo, ko je ob koncu večera omotičen zapuščal dvorano, ko je z mirnim

nasmeškom sprejemal ovacije. Nekoč, v zadnjem letniku šole, ko je kot Kralj Ojdip sam stal na odru in imel veliki monolog, se je zgodilo, da ga je zadel tisti brezkončni strah, o katerem smo že poročali; videl je luč, dvajset bleščečih žarnic, ki so ga osvetljevale, videl je tisoč hladnih oči, ki so bile uprte vanj, in razumel ni ničesar več, le brezdanjost, grozljivo osamljenost v prostoru; medtem ko so njegove ustnice še vedno govorile, je videl, kako se bliža katastrofa. Njegove oči, ki so nemočno drsele sem in tja, so tedaj uzrle nekoga, ki je sedel povsem spredaj; Jerome, ki je mislil, da gre za pozdrav, mu je smehljaje pomignil s svojimi črnimi očmi. In Raimund se je zbral in igral dalje, bil je rešen, tokrat. Takrat so bili že vsi zakopani v delo, zato je bilo vse drugo kmalu pozabljeno; nekoliko pozneje je Raimund opravil izpit in za vedno zapustil kraj, v katerem je odrasel.

II

Rečeno je bilo, da bo Raimund začasno študiral v domačem kraju, v hiši svojega očeta. Ni mu bilo neljubo priti v veliko mesto, kjer so vozili avtomobili in kjer so imeli politiki govore; sprva je šel večkrat v gledališče, v opero, v kino, in dosti je bral časopise. Sčasoma se je to izgubilo. Kajti kmalu je začel hrepeneti po tihi vzpetini, kjer je le redko slišal kak rezek zvok, kjer se je mogel vsaj s čisto vestjo vdajati svojemu trpljenju. Tukaj v mestu pa se je dogajalo marsikaj, zelo zemeljskega, kar ga je plašilo in tako stopnjevalo njegovo zmedo, da je začelo škodovati njegovim čutom. Hodil je po ulicah, gledal je ljudi, kako hitijo za svojimi posli, napolnjene tramvaje, avtomobile, stolpnice, kurbe, berače in luči. Če bo šlo še dolgo tako dalje. Bral je časopise, poslušal je grozljive nesmisle, ki so jih govorili diktatorji, politikom je dokazoval vse njihove zmote in hudodelstva. Iz tovarne so hodili delavci; bal se jih je in rad bi jim pomagal. Noben problem se mu ni izmuznil; to ga je tako medlo, tako medlo. Sestavek: *Zbeganost našega časa*, ki ga je začel, se mu je ponesrečil. Strniti je hotel vse stiske filozofije, politike, umetnosti. Toda če ni bil kos samemu sebi, kako naj bi bil kos svetu?

Nad posteljo študenta Raimunda je visela Napoleonova slika, poševno nasproti van Dyckov portret Wallensteina. Ozko, visoko knjižno omaro so polnile slabo vezane izdaje klasikov, historična in vojnozgodovinska dela. Soba je bila temna in nekoliko asketsko vzdrževana, številni stoli trdi, očitno ne namenjeni sedenju. Sredi prostora se je nahajala pisalna miza; na njej so ležali papirji, skrajno simetrično urejeni, v odprti šatulji sveženj pisem. Na mizici zraven postelje je stala fotografija lepega mladega človeka, Jeromova fotografija. Soba je imela dvojne okene, eno od njiju

je bilo odprto, drugo, ki je gledalo na jug, so zagrinjale zavese, da ne bi, kot se je zdelo, noter spustile večernega sonca. Zraven tega okna je stala še ena mizica, na njej je bil kupček knjig, zbirka nemške lirike, pesmi Hebbela, Lenaua, Platna, Liliencrona, Heinejev *Romanzero*. Poševno pred mizico, na naslanjaču, je s prekrizanimi nogami in z desno roko, naslonjeno ob brado, sedel študent Raimund. Bral je ali pa so mu pesmi počivale v naročju, medtem ko so njegove misli blodile v daljavi, žalostne, in se igrale s starimi spomini. Imel je svojo otožno uro; v zadnjem času jo je imel kar prepogosto. Nad vsem je visela bolečina; zrak je bil poln žalosti. Nato je začel iskati pesmi, ki bi izrazile to, zaradi česar se je vdajal trpljenju, in jih našel.

In ko izdihne bližina,
Pride kakor nekoč
Trenutek miru, spomina,
Ki odjoče daleč proč.
Da vse, kar obstaja, mine,
Je stara, znana reč,
A žalost, trpka, ne izgine,
Nikdâr ne odide več.

To je napisal Lenau. Raimund se je grenko nasmehnil. Nihče na svetu ga ni poznal. Kako podcenjen, napačno ocenjen, nerazumljen je bil. Njegov obraz je bil strog in utrujen, veliko prestar za njegova leta. Le kdo bi vedel, kaj vse je divjalo v njegovih prsih, v njegovi glavi, medtem ko je na kolegij in k obedu prihajal z najbolj ravnodušnim izrazom tega sveta, ali pa je bil celo prisiljen igrati veselega študenta.

Čemu bi govorili – tudi njegovo erotično čutenje ni bilo ravno povprečno; celo zelo oddaljeno je bilo od tega. S čim vse se je moral vsak dan boriti, kaj vse je moral spravljati v red, držati vsaksebi! Zakaj bi govorili o tem, mi vsi moramo nositi svoj križ, kar se tega tiče. Je od telesne radosti do telesne naslade resnično le en korak? Premnogi so govorili o tem, o ljubezni do mesa in o ljubezni do duha, in da ni med njima nobene meje. Že marsikdo je tožil in se spraševal in ni našel odgovora. Raimund je mislil na sprehode v velikih hostah, blizu starega gradu. Vedno vitez, vedno razdalja, vedno tovariš in nikoli nič več, pogovori o nepomembnih stvareh, vedno razdalja, vedno razdalja. Na mizici zraven postelje je stala fotografija lepega mladega človeka, Jeromova fotografija. Vedno tovariš in nikoli nič več, vedno razdalja, vedno razdalja. Proč, proč! Preveč lepo je to in preveč žalostno. Ko bi Raimund našel, kar bi bilo mogoče zadostiti,

bi se morda lahko rešil. Lahko da ga je to, kar mu je bilo dano, osrečevalo, toda to je bila bolna sreča, sreča v odpovedi. Pripomnili smo že: otožnost najeda moč.

Sicer pa – tudi druge stvari najedajo moč. Raimund je imel zelo dober občutek za ljudi in gojil je veliko posmeha, veliko zaničevanja tudi do samega sebe. Kako prozorna je bila večina ljudi, kako otročje lahko je bilo uvideti njihovo neumnost; osebe, ki jih je najbolj častil, kako so se mu vsiljevale njihove napake. Le nekaj ljudi je bilo, nad katerimi se ni počutil vzvišenega. Kam vodi vse to? Bo na svetu še veliko dosegel, tako kot je nekoč upal? Tega skorajda ni bilo več pričakovati; seveda, osebnost se rodi le iz vročega boja, toda živci, dobri živci sodijo zraven. Raimund je vstal in stopil pred ogledalo, da bi preveril, kako učinkuje njegova pojava; pri vsem ni bil brez nečimrnosti; pogledal si je v oči: to je bilo zares nenavadno! Kajti kdo si je gledal v oči? Na misel mu je prišlo nekaj verzov, Hofmannsthalova pesem, neznansko silne besede:

Tu gre za reč, ki skrita je očem,
Grozljiva je preveč, da bi tožili,
Da vse drsi, da izmika se sledem,
In da moj lastni jaz, brez spon in nuj,
Spolzel otroku k mojim je dlanem
Kot kakšen pes, srhljivo tih in tuj.

To je bilo tisto, to je izražalo, kar ga je mučilo že nekaj tednov. Moralo je priti, z neusmiljeno doslednostjo, tole: dvom nad lastnim jazom. Človek mora iti le malo vase, tako kot je to včasih storil Raimund, človek mora iskati svoj jaz, toda ne bo ga našel. Jaz se izmika, izmika se proti večnosti, večnost je to, vsak človek nosi v sebi večnost. Kdor dvomi, ni nikoli resno razmišljal o tem, ni nikoli imel poguma, da bi stopil vase. Kajti seveda, povezano je z nevarnostjo: mar človek pozna to, mar človek ve, kako je, ko začne glava dvomiti v jaz? No, zagotovimo lahko, da ni ravno zabavno.

Zgoraj smo nakazali, kakšne nenavadne misli je imel občasno naš junak; vse niso bile povsem nepovezane s tem, o čemer smo pravkar razpravljali. Grozljiva globina vseh stvari, pusto brezno duševnega življenja! Večina ljudi živi tako nezavedno, tako instinktivno – pri tem gre lahko tudi za najbolj preračunljive komedijante –, da je bil Raimund prisiljen podvomiti, ali sploh čutijo, da živijo. Tu bi lahko našemu junaku seveda zavpili, da zdravo zavestno življenje mora biti nezavedno in da začne človek, kakor hitro se zave samega sebe, nasploh izgubljati svoj jaz – resnica, katere hudo resnost je Raimund spoznal, ko je tako tuhtajoč in motreč se stal pred ogledalom.

Potem ko se je nekaj časa opazoval, je zbral pogum in stopil nekajkrat gor in dol po sobi. Njegov položaj je bil brezupen. Nenadoma je besno pomislil, da je vsakemu delavcu tisočkrat težje kot pa njemu z njegovimi bornimi živci in da je po drugi strani vsega krivo le pomanjkanje dela. To ni bilo res, kajti stvar je bila taka, da on, ki je pred tem z lahkoto prebiral najtežja dela in imel veliko veselje tudi s telesnimi opravili, ni bil sposoben za nič od tega; če je na primer v roke vzel lopato, ga je obšel strah, da bo obsojen na večno kopánje, medtem ko za branje kakšne obsežnejše knjige ni več zbral pozornosti; zgodilo se je, da je podvomil, da sedi in bere v naslanjaču, in da je njegov izginjajoči jaz v njegovem telesu videl tujca. To ni bilo pogosto, toda v zadnjem času se je večkrat pojavilo. Je to razumljivo? Nedojemanju prostora je sledilo nedojemanje lastnega jaza, sebstva. Tudi Raimund je to dobro vedel: o svojem položaju je vendarle dovolj pogosto razmišljal. Potem je prišla včasih nadenj grozljiva depresija. Imel se je za manj pomembnega, kot je bil: "Beden, majhen norec sem," je pomislil, "in čisto nič več."

Kotička njegovih ust sta zadrhtela, tla so mu začela izginjati pod nogami, da bi naletel na ljudi, da bi se rešil, je stekel po stopnicah navzdol; prvo nadstropje je bilo prazno, nekje je nekdo vadil klavir, iz neke cevi je kapljalo v hitrih, ne povsem enakomernih tonih; obupano je spet stekel po stopnicah navzgor, od boleče onemoglosti in sočutja do sebe so mu iz oči privrele solze. Njegove misli so begale sem in tja, "moram se zbrati, moram se boriti! In nihče mi ne pomaga, nihče ne ve za to! In ljudje me imajo za čisto normalnega študenta! In nihče ne ve za to!" Ko je razmišljal, ali mu ne bi mogel nihče pomagati, se je spomnil minulega in goreče, drhteče pogledal na mizico pri postelji. Ah, ta zdajle morda pleše ali pa sedi v hladni hotelski veži in pije limonado. S popačenim obrazom in s stisnjenimi pestmi je Raimund stopil k oknu; njegove široko odprte oči so strmele v sivo zeleni vrt. Ptiči so žvrgoleli, večerno sonce je žgalo.

Čez reko je bil zgrajen dolg most, iz sivega kamna, visok in obokan. Na njem ni bilo nobenih dreves, nobene sence, le sonce, ki je migotalo v sivem kamnu. Čez ta most je moral Raimund štirikrat na dan. Kadar je reko prečkal zjutraj, je bilo sonce še šibko in ga je grelo v hrbet; toda ko se je vračal opoldne, je bilo visoko na nebu in mu je sijalo v obraz, sonce, ki ga je sovražil in ki ga že dolgo ni več trpel v svoji sobi. Sonce je bilo vesoljski strah, večni ogenj, velikanski, peklensko vroči krokodil, v Raimundovih očeh. Izogibal se ga je, kjer je le mogel, na mostu pa mu je bil brezupno prepuščen; most mu je bil odvraten. Toda stisnil je zobe in šel čezenj, kajti v teh dneh si je za geslo izbral besedo, ki bi dejansko lahko bila primerna, da nekoliko podaljša njegovo življenje. Ta beseda je

bila: boj. "Moja dolžnost pred Bogom in ljudmi je," si je govoril, "da se borim. Stran z otročjim strahom, rojen sem, da nekaj dosežem!"

Po drugi strani se je na primer izogibal gledališča, ne le zato, ker se je stalno bal požara in ker mu je ploskanje občinstva povzročalo muke, temveč ker se mu dejstvo, da je edino on sam živ človek in da so vsi drugi motorji, ustvarjeni, da ga vodijo za nos, nikoli ni zdelo tako očitno kot pa takrat, ko se je osamljen znašel v veliki množici. Tudi vsak dež je imel za vesoljni potop, zvezdni utrinek ali nevihto za znanilca konca sveta, ki pa mu vseeno ni prinesel odrešitve, razen te, da mu je postalo popolnoma jasno, pri čem je. Sanj, ki jih je imel pred nekaj leti, tistih z možem in z izrekom: "Ko bi prišel prihodnje leto, bi še vedno prišel prav," ni pozabil. – O, jaz ubogi Raimund! To so bile sanje.

Njegovi sostanovalci in drugi redki znanci niso v njegovem vedenju zaznali nobene posebne spremembe. Jekleno se je obvladoval. Seveda, je na primer pripomnil pri mizi, medtem ko sta ga najedala brezup in onemoglost, kolegij tajnega svetnika Lechleina da se mu zdi dolgočasen. Da ne prinaša dosti novega. Tedaj da se mu zdijo izvajanja profesorja Heinemanna precej zanimivejša. Ta da sicer nima veliko slušateljev, najbrž zato, ker je Žid.

Spomnimo se, starejša sestra in brat sta bila v poklicu, oče je bil zelo zaposlen s svojimi stvarmi. Ob večerih, ko je Raimund ležal v postelji, se je vsake toliko še zgodilo, da sta se njegova grenkoba in strah pred svetom blagodejno razblinila, da je stopil k oknu in našel nekaj Božjega ter začel goreče moliti v zvezde. Toda to je bilo le začasno in na dolgi rok ni moglo pomagati. Nihče ni pomagal. Je morda manjkalo nekoliko dobrohotnega zanimanja? Mar ni bilo mogoče, da bi ga rešili? Povedati je treba, da ni Raimunda v teh dneh nihče vprašal niti po njegovem počutju; da Raimund, ki je bil v svojih boljših dneh tako priljubljen, ki je bil do mnogih prijateljev tako dober, ni imel nikogar, ki bi mu poslal vsaj razglednico, vsaj nekaj pozdravov. Brez kakršne koli spodbude od zunaj je kmalu popustila tudi njegova bojevitost in odstopila mesto globoki odpovedi, ki so jo prekinjali le napadi, o katerih smo poročali. Edino, kar je Raimunda še veselilo, je bila dobra hrana.

Hitro, le hitro jo povejmo do konca, saj nas še same dela nervozne, naša zgodba. Kaj naj s tem brezkoristnim členom družbe? Kaj je pravzaprav delal ves dan, ta Raimund? Vsekakor se je na večer 21. junija 19... vrnil z izleta, ki njegovim živcem ni del slabo. Povsem brez skrbi je šel naslednje jutro na univerzo ter z zanimanjem poslušal *Razlage o pomenu pravnih norm* tajnega svetnika Lechleina ter *Obrobne kritične pripombe k srednjeveški*

zgodovini islama profesorja Heinemanna. Pri glavnih vratih stavbe je nato srečal še znanca, ga šaljivo ogovoril ter se odpravil proti domu.

Na poti ga pravzaprav ni zaposlovalo dosti drugega kot to, da si je, ko bi prispel do svoje sobe, želel spiti veliko vode, občutil je hudo žejo. Bilo je zelo vroče, reka se je vlekla, siva in ozka, tako da je most, ki je vodil čez njo, deloval skoraj preveč pompozno zanjo. Raimund je stopil nanj z mislijo, da bi, ko reka ne bi bila tako umazana, gotovo pil kar iz nje; "To bi bilo namreč veliko bolje, kot pa če bi moral na primer popiti sonce!" je pomislil Raimund – le v šali! Pri tem je previdno in od strani poškilil navzgor. Tam je bilo sonce, kakor ogromna ostudna žival, in Raimund je bil sredi prostora, sredi dolgega, obokanega mostu, in pred njim sonce in za njim sonce in prostor, in električno vroča neskončnost!

Začelo se je valiti, in Raimund se je pozabil boriti, in nobenega ustavljanja ni bilo več. Vroč, siva kamnita tla so se majala pod njim, kako je žgalo sonce, sonce! Prostor je postajal vse manjši! Z občutkom, da je izgubljen, je Raimunda še enkrat obšla stara vitalnost. Iztisnil je krik, poln srhljivega strahu, krik na pomoč, po očetovi hiši, po igrah, ki se jih je nekoč igral, po gozdu, kjer je pri sedmih letih ležal v mahu, po sobi, kjer je pri šestnajstih bral *Fausta*, po hribu, kjer je stal stari grad, po hladni limonadi, ki jo je pil pod kostanji, in po prijatelju s slike. Tako daleč je bil Jerome. Kako so nekoč pri golfu švisteli njegovi udarci! Roke je dvignil nad glavo, da bi zaščitile pamet pred sončnim zmajem, da bi mu pomagale proti razjarjenosti zvezd, ki so se plazile z vseh strani, čez pločnik je stekel na cesto in se opotekel proti avtu, ki se mu ni mogel več umakniti. Eno kolo mu je šlo čez prsi, drugo čez glavo, norelo je v njegovih ubogih možganih, ki bi zdaj končno morali imeti mir.

Mir? Prišel je mož, povedal svoj izrek in odšel; kos papirja se je strgal, sikajoče in vroče, o, jaz ubogi Raimund!

Prišel je mož, povedal svoj izrek in odšel.

Prevedel Jaša Drnovšek

¹ Gl. Heine, Heinrich, *Izbrane pesmi*, prev. Klopčič, Mile, Ljubljana, Slovenska matica, 1956, str. 127.

² Izv. "Wandervogel", združenje gimnazijcev, ustanovljeno v Berlinu leta 1896, velja za predhodnika nemškega mladinskega gibanja.

³ Gl. Schiller Friedrich, *Don Carlos*, prev. Albrecht, Fran, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1960, str. 47.